

АРХІТЕКТУРА

УДК 72.01(03)

С. М. Лінда, Ю. Л. Богданова*

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра дизайну та основ архітектури,

*кафедра дизайну архітектурного середовища

САКРАЛЬНА АРХІТЕКТУРА ЛЬВОВА МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ: СТИЛЬОВИЙ ПЛЮРАЛІЗМ

© Лінда С. М., Богданова Ю. Л., 2018

Проаналізовано розвиток сакральної архітектури Львова міжвоєнного часу. Наведено реалізовані та нереалізовані приклади римо-католицьких та греко-католицьких храмів. З'ясовано роль сакрального будівництва у становленні ідеології польської державності та формуванні української національної ідеї.

Ключові слова: Друга Річ Посполита, міжвоєнний період, сакральне будівництво.

Постановка проблеми

Результати Першої світової війни радикально змінили геополітичну карту Європи. Польща отримала незалежність і розпочала другий етап свого державного будівництва. Перед владою поставлено непросте завдання як в економічному, так і в ідеологічному аспекті. В економічному – це подолання стагнації економіки та її модернізація, збалансування різних за рівнем розвитку територій. В аспекті ідеологічному – створення монолітної національної держави, в умовах одночасного проживання багатьох етнічних груп та співіснування декількох потужних релігійних конфесій. Формування національної свідомості, концептуалізація ідеї “що таке означає бути поляком”, тобто пошук національної ідентичності – це були необхідні передумови державо-будівництва. Мистецтво та архітектура, завдяки іманентно властивим їм можливостям емоційно-психологічного впливу, були потужними засобами, за допомогою яких у суспільстві формувалася або утверджувалася національна ідея.

Мета статті

Виявити роль та значення сакрального будівництва для утвердження національних ідей в архітектурі Львова міжвоєнного періоду.

Стан вивчення питання

Міжвоєнний період – тема, яка є доволі популярною у дослідників архітектури Львова в Україні та за кордоном. Зокрема, цими питаннями займалися серед українських науковців – В. Слободян, В. Вуйцик, Ю. Богданова, а серед польських дослідників – Я. Левіцький, Р. Цельонтсковська, М. Пчулковський, М. Бжезіна. Проте питання аналізу цілісного сакрального будівництва Львова означеного періоду із позицій утвердження національної ідеології поки що відкрите.

Обговорення проблеми

У розвитку та укріпленні особливої польської ідентичності міжвоєнного періоду важливе місце займав католицизм. Бути поляком – фактично означало бути католиком. Церкву з інституції винятково релігійної перетворено на важливий та дієвий інструмент державо- та націєтворення, а церковна архітектура стала важливим засобом візуалізації міжвоєнної польської ідентичності, побудованої на доктрині формування національної держави, освяченої єдиною релігією.

Особливістю розвитку сакральної архітектури Львова є те, що цей процес взагалі не перервано навіть у часи воєнних дій Першої світової війни. Прикладом є дерев'яна каплиця, що входила у комплекс військової виставки 2-ї австро-угорської армії на території виставкової площі (зараз верхня тераса Стрийського парку) у 1916 р. Невелику будівлю розмірами у плані 7,5 х 6 м запроєктовано угорським архітектором Палом Хуго у формах, характерних для дерев'яних церков Закарпаття (у каталогах виставки вона так і значиться як "Русинська церква"). У 1918 р. каплицю, разом з іншими павільйонами, перевезено та відтворено на такій самій військовій виставці на острові Маргарити у Будапешті [1].

Римо-католицьке будівництво. Поляки становили у міжвоєнному Львові трохи більше ніж половину всього населення. Так, у 1921 р. це було 51,0 % (111 860 осіб), у 1931 р. – 50,4 % (157 490 осіб), у 1941 р. – 50,3 % (150 400 осіб) [2]. Домінування польської частини населення, постійно зростаюча кількість римо-католиків – це одна з причин активного будівництва костелів. А задумано немало: запроєктовано 13 нових храмів, з яких завершено не всі. Реалізації найамбітніших проєктів завадила війна. Окрім того, у міжвоєнний період провадили реконструкції та добудови наявних римо-католицьких святинь.

У повоєнний час однією з форм розвитку сакрального будівництва було завершення будівель, розпочатих ще до Першої світової війни. Прикладом є спорудження римо-католицького храму Матері Божої Неустанної Помочі на Левандівці, який планували звести ще у 1914 р. на наданому містом ґрунті, біля залізничної колії. Тоді будові перешкодила війна, а після її закінчення плановане місце визнано непридатним, і дерев'яну каплицю спорудили на перехресті вулиць Широкої та Сяйво. Проєкт безкоштовно виконав Генрик Заремба, який надав будівлі характерних форм польської народної архітектури. Навесні 1922 р. розпочато спорудження, яке велось коштом місцевих мешканців та з дотацій курії. 5 серпня 1923 р. храм урочисто освячено. Відбулось канонічне затвердження самостійної парафії. На тлі подібних тимчасових дерев'яних храмів Львова того часу левандівський вирізнявся особливою мальовничістю архітектури [3] (рис. 1).

У 1931 р. Левандівка увійшла до складу Львова як частина восьмої дільниці. 1937 р. через зміни у парцеляції теренів постала потреба звільнити ділянку і збудувати костел в іншому місці. Тому 1939 р. прийнято рішення розібрати храм, однак планам завадив початок Другої світової війни. Після війни у 1945–1946 рр. виїхали священики та вивезли із собою частину церковних речей. Згодом костел передано православної церкві, а у 1991–1996 роках, приблизно на цьому місці, збудовано церкву Покрови Пресвятої Богородиці УПЦ КП [4].

Розвиток сакрального римо-католицького будівництва у Львові міжвоєнного часу припадає на середину 20-х років – період відносної економічної стабілізації. Так одним із перших був побудований у 1925–1926 рр. дерев'яний костел на Новому Знесінні, який виконував свої функції до зведення мурованої святині.

Мурований костел на Кульпаркові, між вулицями Закладовою та Вулецькою дорогою (нині вул. Княгині Ольги), зведено у 1926–1927 рр. за проєктом Людоміла Дюрковіча – випускника Львівської політехніки, який працював у Технічному відділі магістрату Львова. Це була порівняно невелика однонавна необарокова будівля із червоної цегли, що належала до парафії Святої Марії Магдалини. Історизм проявив себе в напрямі традиції бароко, наближеної до поширених прикладів невеликих парафіяльних костелів XVII – XVIII ст. Після війни тут розташовано православну церкву Святого Введення, а у 1973 р. колишній костел разом із ліквідацією Кульпарківського кладовища зруйновано за вказівкою партійно-адміністративного керівництва.

Форми історизму відрізняють і костел св. Франціска Асизкого монастиря капуцинів, який був парафіяльним храмом Замарстинова. Історія будівництва храму сягає ще початку XX ст. Наприкінці XIX ст. до Львова прибувають монахи ордену капуцинів. Спочатку їм пропонують використовувати костел св. Войцеха, потім постав задум щодо спорудження нового храму на вул. Зеленої. З різних причин цю ідею не здійснено. Тоді капуцинам запропоновано оселитися в одному з великих приміських сіл – Замарстинові. Капуцини з великим ентузіазмом взялися за освоєння нової території, у чому їм активно допомагали місцеві мешканці. У 1904 р. освячено

наріжний камінь під храм. Того самого року, за проектом архітектора Зигмунта Крикевича, на кошти капуцинської провінції монахи побудували першу дерев'яну однонавну каплицю, яку освятили під титулом святого Франціска Асізкого [5]. Вже у 1909 р. вперше починають порушувати питання розширення монастирського комплексу та перебудови каплиці у мурованому вигляді. Повторно до цього питання повертаються лише на початку 1920 років. Для опрацювання проекту запрошено відомого тогочасного архітектора Яна Кароля Саса-Зубрицького – випускника та викладача Львівської політехніки [6]. Роботу над проектом завершено у 1921 р. Автор приділив особливу увагу стилю будівлі, що для нього, як патріота “національних стилів” закономірно. Найприйнятнішими для нього були ремінісценції польського (зигмунтовського) Ренесансу та надвіслянської готики, що асоціювались з добою розквіту держави та її незалежністю. Після затвердження проекту, у 1925 році, і закладання фундаменту та освячення наріжного каменя, розпочинають зводити мурований костел. У 1927 році, за проектом того самого Я. Саса-Зубрицького, з південного боку костелу починають прибудовувати монастирські келії. Проте все ще не задоволені проектом капуцини попросили внести свої корективи і сюди, що і зробив керівник будівельних робіт Франциск Квецінський. 5 листопада 1930 року Львівський латинський архієпископ Болеслав Твардовський освятив новозбудований храм під тим самим титулом костелу святого Франціска Асізкого [7] (рис. 2).

Рис. 1. Костел Матері Божої Неустанної Помочі на Левандівці. Арх. Генрик Заремба. 1921 р. [3]

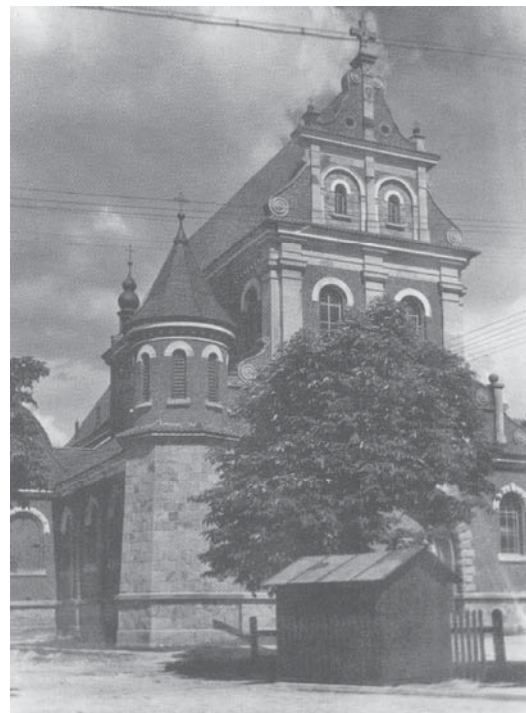

Рис. 2. Костел св. Франціска Асізкого монастиря капуцинів. Арх. Ян Кароль Сас-Зубрицький. 1921–1930 рр. [7]

До початку 1930 р. будівництво майже всіх нових сакральних об'єктів зосереджено на околицях міста, або ж на територіях, що адміністративно Львову не належали (хоча згодом вони ставали частиною міста). У центральній частині Львова сакральне будівництво обмежено реставрацією та реконструкцією наявних храмів, що часто істотно змінювало архітектурний образ будівлі, надаючи йому рис сучасності.

Таким прикладом є перебудова костелу св. Миколая (вул. Грушевського, 2). Храм тринитаріїв збудовано протягом 1739–1745 років. Після ліквідації ордену костел Миколая став парафіяльним, а згодом, у 1837 році, його передано ченцям-езуїтам. У 1924–1926 роках будівля

знала капітальної реконструкції, після якої повністю змінився його зовнішній вигляд, збагатившись мотивами ар-деко. Керував цією реконструкцією архітектор Тадеуш Врубель.

У 1927 р. реконструйовано костел св. Анни (вул. Городоцька, 32) за проектом Броніслава Віктора (Bronisław Wiktor) [8]. Тоді вежа отримала нове необарокове завершення, дещо стилізоване в дусі ар-деко.

У 1939 р. відбудовано вежу костелу Кларисок (пл. Митна, 2). Реалізований проект архітекторів Антонія Лобоса та Владислава Витвицького датовано 1939 р., проте схожі плани розробляли ще на початку 1930-х років, пропонуючи різноманітні стилеві пропозиції – від необароко і деталей у формах ар-деко до функціоналізму (архітектор Л. Дюркович) [9] (рис. 3).

З 30-х років змінено загальну концепцію розташування римо-католицьких храмів у структурі Львова. Ще перед початком Першої світової війни гостро відчувалася необхідність створення плану регуляції міста, в якому, зокрема, повинні визначитися місця будови нових святинь [10]. Конкурс на план регуляції міста відбувся тільки на початку 1924 р. Автор одного з двох конкурсних проектів Тадеуш Толвінський передбачав, що "...костели стануть на височинах, що оточують місто, у місцях, що домінують над новими ділянками, щоб здобути якнайбільше архітектурне враження з їх монументальних брил..." [11]. І перші храми, споруджені після остаточного утворення "Великого Львова" 1 квітня 1931 р., зведено саме так, як пропонував Т. Толвінський.

Актуальність пошуку сучасного образу католицьких храмів засвідчено в публікаціях молодшого покоління архітекторів. Їх головна ідея полягала в тому, що не лишень внутрішній сакральний зміст повинен єднати католицьку святиню з традицією, цю спорідненість потрібно продемонструвати також у зовнішніх архітектурних формах, оскільки "...не для того ми вивчали історію польської архітектури, аби не пам'ятати про неї при творенні нових будівель" [12]. Звідси випливала принципова теза: костели необхідно проектувати і будувати, не копіюючи безпосередньо конкретні історичні стилі, проте пам'ятаючи про їхнє значення для вшанування культурних надбань нації та континуації традицій.

Рис. 3. Відбудова вежі костелу Кларисок. Арх. Антоній Лобос та Владислав Витвицький. 1939 р. Фото Ю. Богданової

Рис. 4. Костел Матері Божої Остробрамської. Арх. Тадеуш Обмінський. 1930–1934 рр. [15]

Саме таким прикладом є Костел Матері Божої Остробрамської, побудований як вотивна святиня [13]. Грунт під спорудження костелу надало місто на верхньому Личакові у 1928 р., а наступного року оголошено конкурс на його проект. З шести проектів, що надійшли (авторства В. Дайчака, В. Мінкевича, Ф. Мончинського, Т. Обмінського, О. Сосновського і А. Шишко-Богуша), журі, під голосуванням ініціатора будови, львівського архієпископа Болеслава Твардовського, обрало 19 квітня 1930 р. проект професора Львівської політехніки – Тадеуша Обмінського. Остаточне це рішення затверджено на громадських зборах у залі “Сокола IV” [14] (рис. 4). Обраний проект взорувався на формах ранньохристиянської базиліки з високою вежею-кампаніллою. Зазначена у літературі схожість такого вирішення з проектом Б. Ляхерта та Й. Шанайци на костел Божого Провидіння у Варшаві [15] не повинна дивувати, оскільки під час розроблення умов за взірць взяли саме цей конкурс. Спорудили костел Матері Божої Остробрамської у 1932–1934 рр., вже після смерті автора проекту Т. Обмінського. Роботами керував автор одного з конкурсних проектів – Вавжинець Дайчак. Зараз це церква Покрови Пресвятої Богородиці УГКЦ (вул. Личаківська, 175).

У 30-х роках розпочалося будівництво ще кількох мурованих храмів. У 1931 р. у межах реалізації програми “Великого Львова” до міста приєднано Сигнівку. З кінця XVIII ст. Сигнівку заселяли німецькі колоністи. У 1920–1930 рр. дільницю почали швидко забудовувати садибними будинками для робітників. Сам костел св. Петра та Павла запроєктовано у розмірах, що перевищували тодішні потреби парафії. У цьому разі враховували перспективи росту населення цієї дільниці у майбутньому і необхідність використання костелу як гарнізонного для залоги військового аеродрому на Скнилові. Спорудження храму за проектом архітектора В. Дайчака розпочато у 1931 р. (рис. 5). До початку Другої світової війни костел збудовано під дах і недобудованою залишалась лише вежа над головним входом. У повоєнний час недозведену споруду використовували як склад, пізніше до неї добудували приміщення котельної. Зараз це церква Вознесіння Христового УГКЦ (вул. Городоцька, 319а).

Так само недобудованим залишився і костел Матері Божої Королеви Корони Польської на Новому Знесінні. У 1925 р. на парцелі біля вул. Новознесенської, 34, на розі вул. Доброї Волі (тепер Саковича), збудовано парафіяльний дерев’яний костел Матері Божої Королеви Польщі. У 1934 р. на цю парафію прибули оо. Салетини, які вирішили збудувати тут великий мурований костел за проектом Веслава Гжимальського. Комітет будови костелу хотів спорудити величну будівлю з високою стрімкою вежею, щоби “сильно зацентувати польський характер Знесіння”. Храм у разі реалізації став би, можливо, найцікавішою сакральною будівлею міжвоєнного періоду. Будівництво костелу розпочато 1937 року, однак до війни не завершено.

У 1930 р. орден кармелітів босих отримав дозвіл на побудову монастиря на землях підміського села Персенківки, яка із реалізацією плану розвитку інженера Ігнація Дрекслера щойно увійшла до першої дільниці Львова. У 1932 р. на Персенківці коштом ордену та за проектом архітектора Людомила Дюрковича споруджено монастир кармелітів босих та Костел Матері Божої Параманної. Проектом передбачено монастир і тринавний костел у простих помірковано-модерністичних формах із деякими історичними елементами, такими як руст, антаблемент, обрамлення вікон. Протягом реалізації у 1932–1938 роках проект зазнав змін. Довелось відмовитись від високої вежі-дзвіниці, східчастий фронтон костелу замінено на трикутний. Будівництвом від імені спілки Людомила Дюрковича і Станіслава Маліни керував Володимир Вашишин (рис. 6). У 1937 р. на брукованому подвір’ї поставлено фігуру святого Йосифа – роботу скульптора Мар’яна Шпіндлера; наступного року, на фасаді, встановлено фігуру Матері Божої, виконану зі штучного каменю. У 1946 р. останні монахи ордену кармелітанців виїхали до Польщі, а приміщення костелу та монастиря відійшли до новоствореного львівського автобусного заводу [16].

*Рис. 5. Костел св. Петра та Павла на Сигнівці.
Арх. Вавжинець Дайчак.
1931–1939 рр. [Джсерело: Irina
Kotlobulatowa. Lwów na dawnej
pocztówce. Międzynarodowe
Centrum Kultury. – Kraków,
2002. – S. 185]*

Рис. 6. Костел Матері Божої Параманної монастиря кармелітів босих. Арх. Людомил Дюркович. 1932–1938 рр. [16]

У 1914 році до активної діяльності монахи-місіонери у Львові повернулися у зв'язку з розбудовою південно-східної частини Львова та ідеєю архієпископа Юзефа Білчевського про утворення тут нової парафії і будівництва для неї костелу. Влітку 1919 р. закуплено будинок на вул. Дверницького (тепер Свенціцького), 48, ділянку для будівництва костелу і утворено комітет з будівництва. Перший проект костелу виконав відомий архітектор Адольф Шишко-Богуш. Проте з огляду на відтермінування будівництва через брак коштів та спорудження на ділянці гімназії № 8, перший проект костелу став неактуальним. У листопаді 1936 р. на засіданні комітету з будови костелу вирішено оголосити загальнопольський конкурс на проект костелу Місіонерів у Львові. На конкурс надійшло понад 20 проектів (10 – із-за меж Львова). У квітні 1937 р. в Палаці Мистецтв на території Східних торгів у Стрийському парку їх представлено на загальний огляд громадськості. До реалізації вибрано проект Тадеуша Людвіка Теодоровича-Тодоровського, який отримав тільки третє місце. Після доробок та затверджень остаточного проекту до спорудження взяли лише 15 серпня 1938 р. 1 вересня 1939 р. цокольну частину костелу – “нижній костел” – закінчено.

Із встановленням радянської влади будівництво припинено, а органи, лави, ікони – викинуто. Костел перетворився на овочевий склад. У 1941 р. святиню повернуто монахами під час німецької окупації. Тому 1942 р. з'явився проект Броніслава Віктора, який стосувався модифікації попереднього проекту костелу, проте під час війни будівництво майже не велося.

Після закінчення війни і остаточного встановлення радянської влади монахи змушені були покинути Львів. У 1972 р. виконано надбудову і адаптацію наявної частини костелу для палацу спорту “Трудові резерви” згідно з проектом С. Соколова. У 2010 р. палац спорту “Трудові резерви” передано на баланс Національного університету “Львівська політехніка”.

Початок Другої світової війни не дав змоги закінчити спорудження розпочатих храмів і реалізувати цілу низку проєктованих: о. латинських Редемптористів, с. Назаретанок, парафіяльних костелів на Богданівці, Клепарові, Левандівці. В зв'язку з цим у Львові практично відсутні закінчені сакральні споруди 1930 років. Щоправда, зараз на території міста знаходяться кілька храмів,

споруджених у цей період у тодішніх приміських громадах. Однак саме ця обставина вплинула на зовнішній вигляд цих споруд.

Костел у Кривчицях, побудований за проектом Є. Білінського, за стилем повністю можна зарахувати до споруд історизму. 1931 р. комітет з будівництва костелу в Кривчицях придбав нову ділянку. Проект розробив архітектор Вавжинець Дайчак. Однак з невідомих причин його не реалізовано. Розроблено новий проект, за основу якого взято план і загальні риси роботи Дайчака. Того самого року будівництво завершено [17].

Греко-католицькі храми. Такого ж значення, як і поляки, сакральному будівництву надавали українці. Церква у Львові в умовах формування національної польської держава стала єдиною можливим легітимним способом заявлення про свою ідентичність. Безумовно стиль греко-католицьких святинь також наділений величезним символічним значенням. Джерелом для пошуку форм нових сакральних об'єктів найчастіше були форми народного дерев'яного зодчества, або ж форми українського бароко. Потрібно визнати, що модерністичні впливи на православну архітектуру в цей період значно скромніші, ніж в будівництві костелів. Це пов'язано із баченням замовників та їхніх естетичних преференцій (а замовниками найчастіше були релігійні громади), а також канонічних настанов.

Українці за кількістю населення становили третю групу. Так, у 1921 р. їх мешкало 27 269 осіб, що становило 12,4 % від загальної кількості населення, у 1931 р. відповідно 40 743 (15,9 %), у 1941 р. – 65 800 (22,0 %) [18]. У відсотковому співвідношенні їх кількість потроху збільшувалася, що певно відображено на будівельній активності. За міжвоєнний період у Львові зведено 5 храмів, два з яких не збереглися, а один радикально перебудований.

Дерев'яним храмом була церква на Богданівці, споруджена влітку 1918 р. як філіальна каплиця св. Андрія (від 1931 р. – окрема парафія св. Андрія і Володимира). Вона знаходилася на розі вул. Церковної (зараз вул. У. Кравченко) і Городоцької на місці сучасної багатоповерхової забудови.

У 1923 р. греко-католицька громада Левандівки побудувала муровану церкву св. Андрія і Йосафата (вул. Г. Чечета, 1). Ідея будівництва церкви в українській громаді Левандівки виникла ще перед війною, проте через тогочасні складні політичні та економічні умови реалізацію задуманого вдалося розпочати лише у 1921 р. Проект церкви розробив Сергій Тимошенко – харківський архітектор, який прибув до Галичини, втікаючи з більшовицької України. С. Тимошенко тоді працював у відомому архітектурному “Бюро Івана Левинського”, яке все ще функціонувало, незважаючи на смерть свого засновника і керівника у 1919 р. Того самого 1921 р. громада активно взялася до зведення церкви, яке тривало 2 роки. Будівля загалом відтворює характерний образ хрещатої у плані однокора української церкви (рис. 7). Після завершення Другої світової війни та встановлення радянської влади храм св. Андрія і св. Йосафата став власністю Української православної церкви. Лише у 1989 р. його повернуто вірним УГКЦ [19].

Наступним львівським проектом С. Тимошенка стала ще церква св. Андрія Первозванного. Її проект, на замовлення громади давнього підльвівського села Клепарів, архітектор завершив у 1923 р. Проект С. Тимошенка, виконаний у 1923 р., два роки пролежав без руху і лише у 1925 р. інженер Василь Чижевський подав його на затвердження до магістрату (у 1923 р. С. Тимошенко емігрував до Чехословаччини). Від управління надійшло багато зауважень, які стосувалися здебільшого архітектурного декору будівлі. Зміни до проекту внесено архітектором Василем Ржевським, після чого у 1926 р. розпочалося будівництво церкви. Нагляд здійснював львівський архітектор Євген Нагірний. Зведення храму тривало довго – аж до 1929 р., а освячення відбулося у 1934 р. [20] (рис. 8).

Унікальним випадком стало спорудження церкви Премудрості Божої при Свято Іванівській лаврі оо. Студитів. Цей видатний пам'ятник української дерев'яної архітектури – Миколаївська церква XVIII ст. із с. Кривки на Турківщині – за ініціативою митрополита Андрея Шептицького перевезено та встановлено у Львові за згодою воєводського консерватора пам'яток у 1931 р. На цей факт посилалися члени комітету будови церкви на Новому Знесінні, оскільки, на відміну від спорудження костелу, дозвіл на будову греко-католицького храму дістати в тодішніх політичних умовах було нелегко.

Рис. 7. Церква св. Андрія і Йосафата на Левандівці. Арх. Сергій Тимошенко. 1921–1923 рр. Фото Ю. Богданової

Рис. 8. Церква св. Андрія Первозванного на Клепарові. Арх. Сергій Тимошенко. 1923–1939 рр. Фото Ю. Богданової

У 1932 р. громада Нового Знесіння вирішила побудувати нову церкву, оскільки храм на Старому Знесінні вже не міг задовільнити потреб усього передмістя. Проект дерев'яної трибанної хрещатої у плані церкви Христа Царя виконав архітектор Лев Левинський. Магістрат відмовився затвердити цей проект з огляду на вогнебезпечний будівельний матеріал. Наступного року комітет будови церкви подав на затвердження новий проект, на цей раз вже мурованого трибанного храму з аркадою довкола бабинця, опрацьований тим самим Л. Левинським. Цей проект магістрат також відмовився затвердити, обґрунтувавши це малими розмірами ділянки [21]. Окрім того, на думку Бюро регуляції міста, це був "...типовий приклад псевдотрадиційної архітектурної споруди, в якій форма та конструкція взаємно маскуються і перешкоджають одна одній...". Критиці піддано як естетичні, так і конструктивні якості споруди. Згодом до ділянки церкви додано ще три. Остаточний третій проект храму виконав Євген Нагірний у спрощених класичних формах. Баня каплиці становила виразну доміную споруди, куди, окрім храму, входило приміщення захоронки. Цей проект і затверджено, але не як сакральну споруду, а як саме захоронку. До осені 1935 р. вимурували фундаменти нової церкви Христа Царя. Однак, через пошкодження місцевої школи ім. Короля Данила, яка потребувала відбудови, прийнято рішення передати кошти з церковного будівництва на її відновлення. Зважаючи на це, у 1939 р. постала лише невелика каплиця. Радянська влада намагалася усіма силами обмежити прагнення місцевих жителів збудувати велику церкву, а у 1961 р. цілком заборонила діяльність священиків на парафії. Після цього у стінах каплиці відкрили автотранспортне підприємство і лише через 30 років, із проголошенням незалежності України, розпочато нову сторінку в історії парафії. На старих фундаментах споруджено у 1995 р. храм Преображення Господнього УАПЦ (вул. Ковельська, 37) [22].

Складною була доля церкви св. Іоана Богослова при монастирі сс. Василянок (вул. Генерала Чупринки, 101). Перший проект, автором якого був Роман Грицай із Рогатина, являв собою традиційну трибанну церкву бойківського типу. Цей проект міська влада Львова не затвердила. Тоді Р. Грицай виконав інший проект церкви з однією банею і функціоналістським фасадом. Поданий на затвердження до магістрату у 1934 р., також прийнято не відразу. Лише у 1937 р. після чисельних поправок його вдалося затвердити. Спорудження церкви, в цокольному поверсі якої знаходився зал для зборів, до початку Другої світової війни не завершено. Потім недобудовану церкву адаптували для потреб бібліотеки Львівського лісотехнічного інституту, повністю змінивши її фасади та планувальну структуру.

Висновки

Важливою сакралізацією міського простру є будівництво культових будівель, що виражено у спорудженні костелів та церков у Львові міжвоєнного часу. Місце вибрано з огляду на публічно-політичні наміри та важливу соціальну роль новозведених об'єктів, а, зважаючи на стиль сакральних будівель, можна стверджувати національні інтенції суспільства. У римо-католицькому сакральному будівництві спостерігаємо активне використання форм історичних стилів, що трактувалися як “національні” (“зігмунтовський ренесанс”, “надвіслянська готика”), які “осучаснювалися” та поєднувалися із стилістикою інтернаціонального модернізму. Це символізувало одночасне звернення до власних коренів і джерел та прагнення до оновлення та модернізації нації у процесі будівництва мононаціональної держави. Важливою рисою творчості архітекторів-українців також було прагнення використати особливості національної спадщини та досягнути єдності народного та міжнародного, споконвічного і новітнього. Українські національні традиції в сакральному будівництві переосмислено згідно із стилістичними уподобаннями нового часу. Вони розвинуті та оновлені, спрямовані на пробудження національної свідомості народу, піднесення його духовних надбань.

Отже, виняткову роль церкви (римо-католицької для поляків та греко-католицької для українців) пов'язано зі стилем сакральної будівлі, оскільки саме форма візуалізувала ідеологічні послання польської держави та була носієм і маніфестацією народного відродження у тогочасному розумінні. Інтенсивне будівництво сакральних споруд у міжвоєнний період призвело до строкатої стильової мозаїки їх архітектури. Поряд з вернакуляризмом та історизмом співіснують мотиви ар-деко та функціоналізм. Можна говорити про творче протистояння, але водночас і взаємопроникнення двох філософічних професійних світоглядів – історизму і модернізму. Історизм пов'язано із прагненням візуалізації національної самобутності народу, легітимізації його присутності на цих землях. Модернізм віддзеркалював загальносвітову тенденцію до пошуку нового стилю і нової архітектурної парадигми, спрямованої винятково у майбутнє, яке також будували і в Польщі, не забуваючи про свою історію та боротьбу.

1. Богданова Ю. Військова виставка 1916 р. Галицька Брама № 11–12 (83–84) (2001) – с. 24–27.
2. Лозинський Р. Етнічний склад населення Львова, Львів, 2005, с. 164–189.
3. Brzezina K. Kościół parafialny p. w. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy na Lewandówce, w: Kościoły i klasztory Lwowa z wieków XIX i XX, T. 14., Kraków, (2004). – s. 217–224.
4. Smirnow J. Historia świątyni rzymskokatolickich / Kurier Galicyjski 3 (55) (2008). – s. 15.
5. http://risu.org.ua/ua/relig_tourism/religious_region/61348/ (Перегляд 05. 05.2017).
6. Drobne wiadomości, Architekt 4 (1905). – s. 63.
7. Brzezina K. Kościół p. w. Św. Franciszka z Asyżu i klasztor oo. kapucynów na Zamarstynowie, w: Kościoły i klasztory Lwowa z wieków XIX i XX, Kraków, 2004. – s. 225–245.
8. Konkurs na kościół św. Anny we Lwowie, Architekt 11–12 (1911). – s. 178.
9. Cielątkowska R. Architektura i urbanistyka Lwowa II Rzeczypospolitej, Zblewo, 1998. – s. 73.
10. Konkurs na plan rozbudowy i przebudowy miasta Lwowa, Lwów, 1919. – s. 4.
11. Tołwiński T. Opis szkicowego projektu rozbudowy miasta Lwowa, Warszawa, 1924. – s. 9.
12. Andrzejczek T. Architektura kościelna, Młoda Architektura 3 (1939). – s. 7–13;
13. Medyński A. Lwów. Przewodnik dla zwiedzających miasto, Lwów, 1937. – s. 122.
14. Sztuki Piękne VI (1930). – s. 459.
15. Cielątkowska R. Architektura i urbanistyka Lwowa II Rzeczypospolitej. – s. 73.
16. Skrabski J. Kościół i klasztor OO. Karmelitów Bosych na Persenkówce, w: Kościoły i klasztory Lwowa z wieków XIX i XX, T. 12, Kraków, 2004., s. 280–292.
17. Krasny P. Kościół filialny p. w. Podwyższenia Krzyża Św. w Krzywczycach, w: Kościoły i klasztory Lwowa z wieków XIX i XX, Kraków, 2004– s. 255–259.
18. Лозинський Р. Етнічний склад населення Львова. – с. 164–189.
19. Слободян В. Галицькі проекти церков Сергія Тимошенка. Архітектурна спадщина Волині 3 (2012). – с. 292.
20. Слободян В. Галицькі проекти церков Сергія Тимошенка. – с. 293.
21. Вуйцик В. Церкви Знесіння, Галицька Брама 6 (30) (1997). – с. 6.
22. Вуйцик В. Церкви Знесіння. – с. 6.

THE SACRAL ARCHITECTURE OF LVIV IN TIME PERIOD BETWEEN WORLD WARS: THE PLURALISM OF STYLES

© *Linda S., Bohdanova Y., 2018*

The results of the First World War did a major change in geo-political map of Europe. Poland obtained independence and started another stage of its state building. Polish authorities had a complicated task in both economical and ideological aspects. The economical one included overpassing the stagnation of economic and modernizing, balancing economical development of very different level regions. The ideological one included creating of solid national state in conditions of having many ethnic groups and co-existence of some powerful religious confessions. Forming the national identity and creating a concept of “what does it mean to be a Pole” were the most necessary terms of statebuilding.

Catholicism played a major role in forming the special Polish identity in time period between World wars. In fact, being a pole meant being a catholic. The church progressed from religious-only institution into important and powerful tool for creating state and nation. And church architecture became an important way for visualizing Polish identity of that time. It was formed with the tenet of creating national state, sanctified with one religion. That is the reason why it is possible to observe use of historical styles forms which may be called “national” (“the Sigmund's renaissance”, “the Upper-Visla gothic”) in the roman-catholic sacral architecture. They were also modernized and connected to the international modernism style. This was a great example of addressing own roots and in the same time – national modernization while building a single-nation state.

The important traits of the Ukrainian architects' creative work were the urge towards using highlights of the national heritage and achieving the unity of national and international, of ancient and modern. The national traditions were rethought according to stylistic trends of the new time. They were developed and refreshed, pointing at the awakening of people's consciousness and its spiritual progress.

According to this, much attention was connected to the exceptional role of the church (roman-catholic for Poles and greco-catholic for Ukrainians) and influenced the style of sacral building. Because namely the shape was to visualize the ideological messages of the Polish state and was a carrier and manifestation of the national resurrection in that time. Intense building of sacral structures in time period between World wars has lead to stringed stylish mosaic of their architecture. Vernacularism and historicism were co-existing with art deco motives and functionalism. We may talk about creative competition and in the same time – mixing of two philosophic professional outlooks – historicism and modernism. Historicism was connected to visualization of national identity of the people and legitimation of its presence at this land. Modernism was reflecting global trend of searching new style and new architecture paradigm which looked only into the future. Such paradigm was also built in Poland but they did not forget their own history and struggle.

Key words: Second Polish Republic, interwar period, sacred construction.